

SIYOSIY BARQARORLIK VA HUQUQIY MUHITNING INVESTITSIYA LOYIHALARI SAMARADORLIGIGA TA'SIRI

Jumanazarov Zoxidjon Zokir o'g'li

Toshkent Kimyo xalqaro universiteti

Global investitsiyalar mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanishida muhim rol o'ynaydigan zamonaviy dunyoda siyosiy barqarorlik va huquqiy muhit sifati masalalari birinchi o'ringa chiqadi. BergaraBergara, Heniszva Spiller (1998) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, siyosiy institutlarning tuzilishi iqtisodiy faoliyatga, shu jumladan mamlakatning xorijiy investorlar uchun jozibadorligiga bevosita ta'sir qiladi. Siyosiy barqarorlik uzoq muddatli rejalashtirish va rivojlanishga yordam beradigan bashorat qilinadigan muhitni yaratish orqali investitsiya xavfini kamaytiradi. Boshqa tomondan, huquqiy muhit, shu jumladan mulk huquqlarini himoya qilish va shartnomalarni bajarish investitsiyalarni himoya qilish va qulay investitsiya muhitini yaratish uchun asosdir. AbdulqadirAbdulqadir va Sheikho (2021) ta'kidlaganidek, investitsiya shartnomalariga Qonunchilik barqarorligi shartlarini kiritish investorlar uchun kafolat bo'lib xizmat qilishi mumkin, bu esa shartnoma muddati davomida bir xil qonunchilikni qo'llashni ta'minlaydi. Shunday qilib, siyosiy barqarorlik, huquqiy muhit va investitsiya loyihalarining samaradorligi o'rtasidagi bog'liqlikni tahlil qilish iqtisodiy o'sishga va investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradigan sharoitlarni tushunish uchun juda muhimdir.

Ushbu tadqiqotning asosiy maqsadi siyosiy barqarorlik va huquqiy muhit o'rtasidagi bog'liqlikni va ularning investitsiya loyihalarini samaradorligiga ta'sirini tahlil qilish va tushunishdir. Xususan, tadqiqot quyidagi maqsadlarga erishishga qaratilgan:

1. Siyosiy barqarorlik mamlakatning ichki va xorijiy investorlar uchun jozibadorligiga qanday ta'sir qilishini aniqlang.
2. Huquqiy muhit investitsiyalar va mulk huquqlarini himoya qilishga, shuningdek investorlarning qarorlariga qanday ta'sir qilishini o'rganish.
3. Siyosiy beqarorlik va huquqiy muhitning kamchiliklari o'rtasidagi o'zaro ta'sirni baholash, investorlar uchun asosiy xavflarni aniqlash.
4. Investitsiya loyihalariga siyosiy beqarorlik va huquqiy xatarlarning ta'sirini kamaytirish strategiyasini ishlab chiqish.

Siyosiy barqarorlik va huquqiy muhitning investitsiya loyihalarini samaradorligiga kompleks ta'sirini tushunish uchun turli mamlakatlarning mavjud tadqiqotlari va holatlarini chuqur tahlil qilish muhimdir. Bu turli xil siyosiy va huquqiy sharoitlarda investitsiya qarorlarini qabul qilishga ta'sir qiluvchi umumiy tendentsiyalar va o'ziga xos omillarni ochib beradi. Nazariy asosdan amaliy tahlilga o'tish nafaqat ushbu omillarning iqtisodiy rivojlanishga ta'sirini chuqurroq tushunishga, balki investitsiya loyihalarini samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishga imkon beradi.

Siyosiy barqarorlik va uning investitsiya loyihalariga ta'siri

Siyosiy barqarorlik nafaqat mojarolar yoki inqiloblarning yo'qligi, balki hukumat qarorlarining shaffofligi, siyosatning bashorat qilinishi va davlat institutlarining ishonchliligi bilan ham belgilanadi. Kim (2010) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, siyosiy barqarorlik mamlakatning xorijiy investorlar uchun jozibadorligiga bevosita ta'sir qiladi va to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmini oshiradi. Turli mamlakatlar ma'lumotlarini tahlil qilib, Kim yuqori darajadagi siyosiy huquq va erkinliklarga ega bo'lgan davlatlar yuqori darajadagi xorijiy investitsiyalarga ega degan xulosaga keladi, bu esa investorlar kapitalni yanada barqaror va bashorat qilinadigan siyosiy tizimlarga qo'yishni afzal ko'rishlarini ko'rsatadi. Buni Morrissey va Udomkerdmongkol (2012) asarlari tasdiqlaydi, ular davlat boshqaruvining siyosiy barqarorligi va sifati xususiy va xorijiy investitsiyalarni jalb qilishning asosiy omillari ekanligini aniqladilar. Shunday qilib, siyosiy barqarorlik nafaqat investitsiyalarning xavfsizligini kafolatlaydi, balki investorlar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratib, iqtisodiy rivojlanishni rag'batlantiradi.

Investitsiyalarni jalb qilishda siyosiy barqarorlikning rolini tahlil qilishda siyosiy islohotlarning ta'sirini ham hisobga olish kerak. Hukumatlar islohotlar orqali siyosiy vaziyatni yaxshilashga intilayotgan mamlakatlarda ko'pincha investitsiya faolligi oshadi. Bu shuni ko'rsatadiki, nafaqat siyosiy barqarorlikning hozirgi holati, balki uni takomillashtirish istiqbollari ham investitsiya muhitiga sezilarli ta'sir ko'rsatishi mumkin.

Boshqa tomondan, shuni ta'kidlash kerakki, siyosiy barqarorlik har doim ham mutlaq ne'mat emas. Ba'zi hollarda, ayniqsa avtoritar rejimlarda, siyosiy barqarorlik siyosiy plyuralizm va erkinlikning etishmasligini anglatishi mumkin, bu esa uzoq muddatda investorlar uchun xavf tug'dirishi mumkin.

Huquqiy muhit va uning investitsiya loyihalari uchun ahamiyati

Qonunchilik barqarorligi va mulk huquqlarini himoya qilish investorlarning ishonchini va investitsiya faoliyati samaradorligini ta'minlaydigan asosiy tamoyillardir. Abdulqadir va Sheikho (2021) investitsiya shartnomalarida Qonunchilik barqarorligining muhimligini ta'kidlab, shartnoma shartlari amal qilish muddati davomida daxlsizligini ta'minlash zarurligini ko'rsatadi. Bunday himoya choralari, ayniqsa, uzoq muddatli investitsiya loyihalari uchun dolzarb bo'lgan qonunchilikni o'zgartirish bilan bog'liq xatarlarning oldini olishga imkon beradi. Investitsiyalarni ishonchli himoya qilish va shartnomalarga rioya qilishni ta'minlaydigan huquqiy muhit nafaqat investorlar o'rtasida ishonchni mustahkamlashga, balki mamlakatdagi umumiy investitsiya muhitini yaxshilashga yordam beradi. Morrissey va Udomkerdmongkol (2012) huquqiy tizimni takomillashtirish va davlat boshqaruvi sifatini yaxshilash mamlakatning xorijiy investitsiyalar uchun jozibadorligini sezilarli darajada oshirishi mumkinligini yana bir bor tasdiqlaydi. Buning sababi shundaki, barqaror huquqiy tizim doirasida ishlaydigan samarali va shaffof hukumat investorlar uchun siyosiy va huquqiy noaniqlik bilan bog'liq xavflarni minimallashtiradi.

Bundan tashqari, investitsiyalarni himoya qilishni yaxshilash va shartnoma majburiyatlarini bajarishga qaratilgan huquqiy muhit islohotlari iqtisodiy o'sishni kuchaytirishning asosiy omilidir. Masalan, Svensson (1998) huquqiy tizimning sifati va mulk huquqlarini himoya qilish darajasi mamlakatdagi investitsiya faoliyatiga bevosita ta'sir qiladi, deb ta'kidlaydi. Shu bilan birga, muallifning ta'kidlashicha, barqaror va bashorat qilinadigan huquqiy muhitga ega mamlakatlar ko'proq xususiy investitsiyalarni jalb qilmoqdalar, bu esa iqtisodiy rivojlanishni tezlashtirishga yordam beradi.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, sud tizimining samaradorligi va shaffofligi investitsiyalarni himoya qilishni ta'minlash uchun juda muhimdir. Sudlar tez va samarali ishlaydigan sud tizimi rivojlangan mamlakatlarda investorlar o'zlarini yanada himoyalangan his qilishadi, bu esa investitsiya faolligini oshirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, xalqaro shartnomalar va investitsiyalarni himoya qilish to'g'risidagi bitimlarning mavjudligi xorijiy investorlar uchun qulay huquqiy muhitni yaratishda ham muhim rol o'ynaydi. Ushbu xalqaro majburiyatlar xorijiy investitsiyalarni davlat tomonidan adolatsiz harakatlardan himoya qilishning qo'shimcha kafolati bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Siyosiy beqarorlik va noqulay huquqiy muhit sharoitida xavf omillari

Siyosiy beqarorlik va nomukammal huquqiy muhit investorlar uchun xavfni oshiradi va oldindan aytib bo'lmaydigan biznes muhitini yaratadi. Investitsiyalarni himoya qilish kafolatlarining yo'qligi va qonunchilikdagi to'satdan o'zgarishlar ehtimoli bunday mamlakatlarga kapital qo'yilmalarni sezilarli darajada jozibador qilmaydi. Ning ishi Bergara, Heniszva, va Spiller (1998) rivojlangan va mustaqil siyosiy institutlarga ega mamlakatlar investitsiya loyihalari uchun ko'proq barqarorlik va ishonchlikni taklif qila olishlarini namoyish etadi, chunki bunday sharoitda keskin siyosiy va Qonunchilik o'zgarishi ehtimoli kamayadi.

Siyosiy beqarorlikdan tashqari, zaif huquqiy muhit korrupsiya bilan bog'liq xavflarni kuchaytiradi, mulk huquqlarini himoya qilishni va shartnomalarni bajarishni qiyinlashtiradi, bu esa investitsiya faoliyatiga salbiy ta'sir qiladi. Morrissey va Udomkerdmongkol (2012) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, korrupsiya va siyosiy beqarorlik xususiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotidan chiqarib yuborish orqali xorijiy investitsiyalar samaradorligini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Xavf omillarini hisobga olgan holda, siyosiy beqarorlik iqtisodiy siyosatda keskin o'zgarishlarga olib kelishi mumkinligini tan olish kerak, bu esa o'z navbatida biznes shartlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Masalan, yangi soliqlarni joriy etish yoki ekspropriatsiya investorlar uchun kutilmagan to'siq bo'lishi mumkin.

Huquqiy noaniqlik, shu jumladan qonunchilikni tez-tez o'zgartirish, tegishli ogohlantirishsiz va biznes hamjamiyati bilan maslahatlashmasdan, biznes yuritish uchun qo'shimcha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Bunday shartlar huquqiy va

operatsion xavflarni oshiradi, shu bilan investitsiya loyihalarining samaradorligini pasaytiradi va potentsial investorlarni qo'rqitadi.

Siyosiy beqarorlik va huquqiy xavflarning ta'sirini kamaytirish strategiyalari

Siyosiy beqarorlik va nomukammal huquqiy muhit bilan bog'liq xavflarni minimallashtirish uchun investorlar investitsiya qarorlarini qabul qilishdan oldin mamlakatdagi siyosiy va huquqiy vaziyatni chuqur tahlil qilishlari kerak. Abdulqadir va Sheikho (2021) tavsiya qilganidek, investitsiya shartnomalariga Qonunchilik barqarorligi shartlarini kiritish Sheikhoinvestitsiyalarni himoya qilish uchun qo'shimcha kafolat bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Bundan tashqari, mahalliy hokimiyat organlari bilan faol hamkorlik qilish va xalqaro uyushmalar faoliyatida ishtirok etish investitsiya muhitini yaxshilashga yordam beradi. Davlat institutlari va xalqaro tashkilotlar barqarorlik, bashorat qilish va investorlar huquqlarini himoya qilish uchun sharoit yaratishda muhim rol o'ynaydi, bu ishda ta'kidlangan BergaraBergara, Heniszva, и Spiller (1998).

Siyosiy beqarorlikdan tashqari, zaif huquqiy muhit korrupsiya bilan bog'liq xavflarni kuchaytiradi, mulk huquqlarini himoya qilishni va shartnomalarni bajarishni qiyinlashtiradi, bu esa investitsiya faoliyatiga salbiy ta'sir qiladi. Morrissey va Udomkerdmongkol (2012) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, korrupsiya va siyosiy beqarorlik xususiy investitsiyalarni mamlakat iqtisodiyotidan chiqarib yuborish orqali xorijiy investitsiyalar samaradorligini sezilarli darajada kamaytirishi mumkin.

Siyosiy beqarorlik va huquqiy xavflarning ta'sirini kamaytirish strategiyalari

Siyosiy beqarorlik va nomukammal huquqiy muhit bilan bog'liq xavflarni minimallashtirish uchun investorlar investitsiya qarorlarini qabul qilishdan oldin mamlakatdagi siyosiy va huquqiy vaziyatni chuqur tahlil qilishlari kerak. Abdulqadir va Sheikho (2021) tavsiya qilganidek, investitsiya shartnomalariga Qonunchilik barqarorligi shartlarini kiritish Sheikhoinvestitsiyalarni himoya qilish uchun qo'shimcha kafolat bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Bundan tashqari, mahalliy hokimiyat organlari bilan faol hamkorlik qilish va professional va xalqaro uyushmalar faoliyatida ishtirok etish investitsiya muhitini yaxshilashga yordam beradi. Davlat institutlari va xalqaro tashkilotlar barqarorlik, bashorat qilish va investorlar huquqlarini himoya qilish uchun sharoit yaratishda muhim rol o'ynaydi, bu ishda ta'kidlangan BergaraBergara, Heniszva, и Spiller (1998).

Investitsiyalarni diversifikatsiya qilish siyosiy beqarorlik va huquqiy muhitning noaniqligi bilan bog'liq xavflarni kamaytirishning asosiy strategiyalaridan biridir. Iqtisodiyotning turli sohaslariga va geografik mintaqalarga sarmoya kiritish sohalardan birida yuzaga kelishi mumkin bo'lgan salbiy o'zgarishlarni kamaytirishga yordam beradi.

Bundan tashqari, xalqaro uyushmalarda faol ishtirok etish va davlat darajasida biznes manfaatlarini lobbi qilish yanada barqaror va bashorat qilinadigan siyosiy va huquqiy muhitni shakllantirishga yordam beradi. Davlat organlari va xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik investorlarning manfaatlarini himoya qiluvchi va iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadigan standartlar va me'yorlarni ishlab chiqishda yordam berishi mumkin.

Xulosa

Siyosiy barqarorlik va rivojlangan huquqiy muhit investitsiya loyihalari samaradorligiga hal qiluvchi ta'sir ko'rsatadi. Investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish davlat, xalqaro tashkilotlar va investorlarning birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi. Siyosiy va huquqiy muhitning yaxshilanishi nafaqat xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga yordam beradi, balki xususiy investitsiyalarni rag'batlantiradi, natijada iqtisodiy rivojlanishning tezlashishiga olib keladi.

Yakuniy tahlil shuni ko'rsatadiki, siyosiy barqarorlik va ishonchli huquqiy muhit nafaqat investitsiya loyihalarining samaradorligiga ta'sir qiladi, balki barqaror iqtisodiy rivojlanish uchun asosiy shartlardir. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, siyosiy va huquqiy muhitni yaxshilashga intilayotgan davlatlar ko'proq investitsiyalarni jalb qilmoqdalar, bu esa turmush darajasi va iqtisodiy taraqqiyotga yordam beradi. Ushbu maqsadlarga erishish uchun xalqaro hamkorlikni mustahkamlash, shaffof va samarali huquqiy tizimlarni rivojlantirish, shuningdek, davlatning investorlar va biznes hamjamiyati bilan doimiy hamkorligi muhim ahamiyatga ega. Investitsiyalar uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish barcha manfaatdor tomonlarning, shu jumladan hukumatlar, xalqaro tashkilotlar va biznes hamjamiyatining birgalikdagi sa'y-harakatlarini talab qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Abdulqadir, R., & Sheikho, M. A. (2021). Legislative Stability Condition in the Contract of Investment. QALAAI ZANIST SCIENTIFIC JOURNAL.
2. Bergara, M. E., Henisz, W. J., & Spiller, P. (1998). Political Institutions and Electric Utility Investment: A Cross-Nation Analysis. California Management Review.
3. Kim, H. (2010). Political Stability and Foreign Direct Investment. International Journal of Economics and Finance.
4. Morrissey, O., & Udomkerdmongkol, M. (2012). Governance, Private Investment and Foreign Direct Investment in Developing Countries. World Development.
5. Svensson, J. (1998). Investment, Property Rights and Political Instability: Theory and Evidence. European Economic Review.
6. Abdulqadir, R., & Sheikho, M. A. (2021). Legislative stability condition in the contract of investment. Qalai Zanist Scientific Journal.

7. Bergara, M. E., Henisz, W. J., & Spiller, P. T. (1998). Political Institutions and Electric Utility Investment: A Cross-Nation Analysis. *California Management Review*, 40(2), 18-35.
8. Kim, H. (2010). Political Stability and Foreign Direct Investment. *International Journal of Economics and Finance*, 2(3), 59-71.
9. Morrissey, O., & Udomkerdmongkol, M. (2012). Governance, private investment and foreign direct investment in developing countries.